Poštarina plaćena u gotovom

KOŽARSKI VJESNIK

GLASILO
ZAJEDNICE ZA KOŽU

GOD. I. LISTOPAD 1941. BROJ 3.

KOŽARSKI VJESNIK

SLUŽBENO GLASILO ZAJEDNICE ZA KOŽU

IZLAZI KAO MJESEČNIK

Uredničtvo i uprava: Zagreb, Jelačićev trg 12, brzoglas 24-477, čekovni račun kod Poštanske štedionice br. 49.061, naslov: Zajednica za kožu, kožarski vjesnik, uprava - Zagreb. — **Godišnja predplata Kn 100.—.** — Može se platiti i obročno. — Pojedini broj stoji Kn 10.—. **Cijena oglasa: cijela stranica Kn 1000.—, pol stranice Kn 600.—, četvrt stranice Kn 300.—.**

SADRŽAJ

Stanje oštećivanja kože domaćih životinja u Hrvatskoj

Skidanje kože kod goveda

Štete zbog neispravnog konzerviranja

Važnost šiškare u kožarskoj privredi

Borba protiv ugrka

Sprava za ubijanje goveda po Schermer-u

Vijesti

»KOŽARSKI VJESNIK«

JE JEDINI NAŠ LIST U KOŽARSKOJ STRUCI.

Dužnost vam je, dakle, da ga čitate i podpomognete

SURADNJOM,

PREDPLATOM,

OGLAŠIVANJEM

Stanje oštećivanja kože domaćih životinja u Hrvatskoj

Prof. dr. R. Ganslmayer

Nakon osnutka sekcije za suzbijanje oštećivanja kože izvršene su mnogobrojne predradnje, a među inim i *anketa o stanju štete* zbog oštećivanja kože domaćih životinja u našoj državi. Razaslali smo okružnicu i upitni arak svim poduzećima koja prerađuju kože na obrtni i veleobrtni način, kao i svim trgovcima kože. Od 267 upitnih araka dobili smo samo 68 odgovora, pa se moramo truditi, da si iz ovog zaista malog broja odgovora stvorimo stvarnu sliku. Stigli su odgovori iz svih krajeva države, te smo tako dobili barem djelomični uvid u postojeće stanje.

Brojke, koje ćemo iznijeti, prikazuju skupne iznose pa se moraju uzeti kao takve u obzir. Zapravo je stanje prilično različito. Dok bi n. pr. u jednom kraju imali do 90% ugrka to u drugom kraju ugrka uopće nema ili samo u jako malom postotku. Isto je sa zarezotinama, koje idu uglavnom na račun nestručnog rada prilikom skidanja kože. To se na pr. najbolje vidi iz slijedećih podataka, dobivenih od jedne tvornice kože.

	Soljene kože		suhe kože
	Zagreb	pokrajina	pokrajina
Govedje kože I.	96%	72%	45%
» » II.	3%	18%	30%
» » III.	1%	8%	18%
» » IV.	—	2%	7%
teleće kože I.	96%	74%	
» » II. solj.	3%	16%	
» » III. suhe	1%	8%	

Pokrajina daje, dakle, mnogo lošiju robu od Zagreba, gdje su prilike izgleda mnogo bolje.

Najbolju sliku o postojećem stanju možemo dobiti kad pročitamo nekoliko odgovora iz naše ankete i prijedloga onih koji su poslali odgovore .

A. P. iz K. piše nam:

Najgoru kožu dobivam iz Bosne i Dalmacije sa ovim pogriješkama: zarasli ugrci, u proljeću otvoreni ugrci, zarezi, ogrebotine na licu, blatne bosanske, »šahtane«, dalmatinske još sa t. zv. »Fliegenstichig«.

Štete u godini 1939. na bazi od Din 12 za 1 kg soljene kože

a) ugrk zarasli (80%) i otvoreni	350.000	nema
b) bodljikava žica ili trnci	100.000	100.000
c) zarezotine	400.000	300.000
d) šteta od češagije	neznatna	nema
e) nabori uslijed ugojenosti	neznatna	neznat.
f) šteta od mokraće i izmetina	50.000	150.000
g) šteta od usijanog željeza	neznatna	nema
h) moljci	100.000	120.000
i) krpelji	neznatna	neznat
j) šuga	neznatna	neznat.
k) trulež ili vrenje	150.000	10.000
l) mrlje od soljenja	50.000	200.000 i više
ukupno Kn	1,200.000	880.000

P r e d l a ž e.: Zasjekotine bi se mogle odstraniti ručnim deranjem sa posebnim noževima, a na većim klaonicama sa posebnim spravama za skidanje kože. Ugrci bi se mogli djelomice i sistematski uništavati kemijskim sredstvima protiv ugrka t. zv. »Derrilavol ili Derrophan«. Mrlje od soljenja kod telećih koža mogu se odstraniti stručnim i dovoljnim soljenjem i ako se ne puste da veće količine telećih koža leže dugo vremena u soli.

St. iz V. Tr.:

Marvogojac bi morao imati p r o s t r a n u s t a j u, tako da blašće ne bi lupalo po stijeni, jer se lupanjem po stijeni koža otšećuje, a takovih se griješaka nadje do 10%, osobito na kukovima. Za klanje bi se moralo uzimati d o b r o u g o j e n a s t o k a, jer loše ugojena stoka ima vrlo lošu kožu. Uslijed lošeg hranjenja opazio sam već do 20% pogriješaka.

Tegleću stoku trebalo bi z a b r a n i t i b a t i n a t i. Kako mi je poznato neki seljaci, a osobito sluge, nemilosrdno batinaju svoju stoku. Zbog toga nastaju na koži kvrge, kakovih opažamo 15%.

Oko 10% pogriješaka nastane time što seljak nečistoću od izmetina sa stražnjeg dijela kože, prije no što stoku tjera na sajam, struže kakovim grubim predmetom.

Ispust na p a š u morao bi se z a b r a n i t i u ono vrijeme kada se stoka m o ž e z a r a z i t i u g r k o m, a ujedno valjalo bi urediti da se blago ne pušta na pašu u šikare i u akacije, gdje ima trnja. Takovih pogriješaka od ogrebotina opazio sam ovdje do 25%, dok koža od dalmatinske i bosanske stoke imade mnogo veći postotak štete od ogrebotina i ugrka. Radi prevelike starosti dobije koža nabore. Takove su kože vrlo loše kakvoće. Marvogojce bi trebalo podučiti, da nije istina da je stara krava bolja od mlade ili od krave srednje dobi. Kao i kod hranjenja, bolje je imati jednu dobru kravu negoli dvije slabe. To imam prilike često puta vidjeti. Radi nabora zbog starosti imade oko 15% pogriješaka.

M e s a r bi morao strogo p a z i t i da ne čini z a r e z e i da krv i voda ne dolaze na kožu. Ako koža napojena vodom dulje stoji na skladištu, ona propada. (U Njemačkoj mesari radi takovog postupka bivaju kažnjavani). U ljetno doba bi mesar morao kožu slati o roku od 6 sati na sabiralište, ali tako da je ne izloži blatu i vučenju po šljunku, jer od toga dobije koža rupice, a to sve čini griješke na koži. Takovih sam opazio 15%.

Sabirač kože odnosno trgovac kože mora biti s t r u č n o l i c e, te mora imati za kožu p o s e b n e, č i s t e p r o s t o r i j e. Pod, ako je betoniran, mora biti čvrst tako, da se ne krha, da nema pijeska ili šljunka koji bi mogao ozlijediti kožu. Koža se mora soliti prema debljini, i sa čistom soli a ne da se pomete stara, već upotrebljena sol po istrošenom betonu, jer od svega toga dobije koža mrlje. Treba paziti i na to da ne dodje do kože blato ili zamazane cipele sa čavlima na podplatima. Sve to

čini griješke i mrlje, koje koži smanjuju vrijednost. Te se pogriješke vide pravo tek onda kad je koža sasvim gotova. U stvari kad je koža gotova, nema ni 5% čistog.

Svaki trgovac bi morao imati k o ž e r a z v r s t a n e, i to posebno bikovske, kravske, janjeće, volovske, a da ne govorimo o telećima. Opet bi morale biti posebno seljačke, ciganske i živoderske. Ove posljednje morale bi opet biti vidljivo označene, a ne kako sam imao prilike vidjeti, da trgovac uz razne manipulacije proda cigansku kožu pod prima (sada je to moguće zbog pomanjkanja kože). Ovakovo sam svrstavanje vidio još prije u Njemačkoj, dok to u Americi postoji već desetljeća.

Svako uginulo blašće moralo bi se prijaviti, da ne bi medju zdrave kože došla bolesna na zaraznoj bolesti, bedrenici itd. jer se takove kože moraju zakopati.

Drugo bi bilo o pasmini stoke, jer i tu sam opazio velike razlike. No u to se ne upuštam, jer je govora samo o suzbijanju oštećivanja kože. I izradbu kože sam izostavio i ako se tu rade velike pogriješke.

Z. iz P. S. predlaže mjere za suzbijanje zarezotina:

Prema mojoj dosadašnjoj praksi dalo bi se to spriječiti na taj način, da se utvrdi stanoviti odbitak na sirovoj koži za svaku rezotinu, t. j. da se p r o p i š u p r a v i l a o s v l a č e n j u k o ž e. Trebalo bi zatim strogo voditi računa da se ta pravila strogo održavaju. Za svaku štetu na koži, koja je nastala nepažnjom kod mesara ili trgovca imalo bi se odbijati od cijene.

J. š. iz V. G.:

Imadem uglavnom kožu iz pokrajine oko Ogulina i to uglavnom govedju i teleću kožu, prvenstveno bušu. Najgora koža dolazi iz kotareva Ogulin i Vrbovsko. Štete su uglavnom od ugrka i šuge, a mesari u tim krajevima ne pokažu dovoljno pažnje kod deranja i soljenja tako, da u tim mjestima trebamo računati samo s 50% I., a sa 30% II. i 20% III.

Glede konjskih koža primjećujem, da ima robe samo III. vrste, jer se radi uglavnom o uginulim životinjama, k o j i m a r u k u j u s a m o c i g a n i.

Što se tiče sitnih koža, tu dobijem najuredniju robu baš iz kotara Ogulin.

Radim već punih 20 godina s kožom pa smatram n a j v i š e k r i v i m m e s a r e. To iz razloga što ne paze kod svlačenja kože, niti pak obraćaju pažnju kod soljenja. Po mome iskustvu trebao bi mesar kožu kad se ohladi, razgrnutu dobro nasoliti i pustiti barem kroz 24 sata ležati. Zatim bi trebao iz kože izmesti solnu vodu i tek onda je dobro nasoliti i smotati. Mali mesar ne meće kožu na »štos« već je smota odmah pošto ju je skinuo. Neki ostave kožu 2—3 dana na kupu i soli je tek onda kad se već pokvari.

Uz to moram napomenuti, da se velika šteta čini koži radi p o m a n j k a n j a s o l i. Baš u ovo doba trebala bi se Zajednica pobrinuti za industrijsku sol, koju bi mi trgovci mogli dobivati od nje ili kojim drugim putem. Mi bismo kako smo i do sada činili, davali mesarima sol i pri tom im po mogućnosti davali potrebne savjete u pogledu soljenja.

Takodjer bi bilo potrebno, da Zajednica svakom trgovcu (prekupcu) kože odredi r a j o n i p o j e d i n e m e s a r e. Tek na ovaj način vodio bi svaki prekupac računa o svom mesaru. Danas ja kupim od jednog, drugi put od sasvim desetog, pa zbog toga dolazi do raznih nesporazumaka.

Još se i danas uvijek dešava, da u Gorskom Kotaru izvjesni ljudi kupuju kožu a da nemaju za to ovlaštenja (obrtnice) i plaćaju mnogo više cijene negoli zakoniti trgovci.

Veoma bi važno bilo, da se mesare prisili da robu dostavljaju trgovcima izravno a ne da trgovac sam mora ići svakom mesaru u svojem rajonu. U ovom posljednjem slučaju trebalo bi podmiriti trgovcu putne troškove. Zato predlažem, da se uvede razlika u cijeni, i to tako da je moja zarada postavno skladište 10%, a kad idem mesaru po robu da je zarada 20%, s tim da se mesaru toliko manje plati.

B. M. iz V.:

Dobivam kožu iz Slavonije, Hercegovine i Bosne (govedje, teleće, konjske, ovčje, kozje, janjeće i jareće kože) najlošije manipulirana koža (govedja i teleća) dolazi iz Bosne (80% klane sa poprečnim postotkom otšteta od ugrka 40—70% sa dubokim zarezotinama). Iz Slavonije dobivam 20% »klane« robe. Poprečni godišnji postotak u ugrcima, što zaraščenim što otvorenim, iznosi 40% i zarezotina oko 70%.

Stavljam ovaj prijedlog: upozoriti i odrediti po državnim vlastima svim klaonicama mesarskim zadrugama i mesarima da se guljenje kože ima vršiti što savjesnije. Nestručni radnici i učenici da smiju raditi samo pod najstrožom kontrolom majstora. To pod prijetnjom znatne kazne, odnosno za savjesno i stručno izvršeno guljenje, uz naročite nagrade.

Kod preuzimanja kože trgovci sirovom kožom morali bi paziti, da preuzmu samo propisano oguljenu i čistu kožu, i da njihovo dalnje rukovanje kožom bude što ispravnije, t. j. da sirove kože imaju zaista ulaznu težinu, da se savjesno sole a ne da se bacaju u koncentrirane slane čorbe.

Vrijeme bi već bilo, da se stane na kraj svim navedenim štetnim činjenicama i da se kod mjerodavnih vlasti svim silama nastoji naći razumijevanja za rad na suzbijanju svih za narodnu privredu i gospodarstvo štetnih posljedica. Treba nastojati da sve mjerodavne oblasti poduprui rad Zajednice u tom pravcu i da pruže našoj kožarskoj privredi što bolju pomoć.

R. O. iz S.:

Predlaže ovo: zarezotine mogu se suzbiti jednom naredbom mesarskim obrtnicima da odbiju radnicima 50 Kn za svaku kožu, koja ima zarezotina. Time smo mi u našim krajevima »izliječili« sve zarezotine, kojih je kod nas mnogo bilo, jedino imade ih još na selima gdje kožu skidaju nestručna lica.

Fr. F.I iz S.:

Najgore su kože iz Bosne sa mnogo ugrka i zarezotina.

Predlaže: za blago higijenski bolje uredjene staje tako da bude zimi toplije. Radi zarezotina trebalo bi uvesti stroge mjere, da se koža pažljivo guli, i da se guljenje ne povjerava neiskusnim i nestručnim radnicima.

S. M. iz P.:

Svoju robu uglavnom dobiva iz Bosne (buša) i ima govedjih I. 50%, II. 20%, III. 20% i IV. 10%, telećih I. 50%, II. 20%, III. 20%, IV. 10%, a konjskih koža I. 50%, II. 20%, III. 20%, IV. 10%.

Na ugrku zaraženih ima 90% (!)

Kao mjere predlaže: prisiliti seljake, da uredno drže svoje blago, da ga čiste, i da ono ima dobru staju. To je jedini način, da se ugrku stane na put. Od ugrka pati i živo govedo, a ni koža kasnije ne može se potpuno iskoristiti, jer ledja budu sva prošupljena od ugrka.

B. N. iz V.:

Kože dobivam iz grada Virovitice sa okolicom, t. j. kotari Virovitica, Daruvar, i Slatina. Obradjujem sve vrsti sirovih koža, uglavnom govedje od simentalske, podolske pasmine i nešto malo buše.

Najgore kože dobivam od uginule stoke, seljačke izrade. Štete za jednu godinu su ove: od ugrka 10%, zarezotina 15%, češagije 5%, mokraće i izmetina 5% i šuge 1%.

Mjere da se tome doskoči bile bi ove: strogi nadzor od strane vlasti, u prvom redu mjesnih i kotarskih veterinara i agronoma, kod uzgajivača stoke i na klaonicama u

pogledu skidanja kože. Kože se veoma često zarežu i oštećuju blatom i vodom jer mesari na taj način nastoje koži povećati težinu. Ne smije se registrirati i davati obrtnica za rad i nakup sirovih koža nestručnim trgovcima, staretinarima, piličarima i raznim prekupcima, kod kojih se roba oštećuje i kvari.

Fr. J. iz N. G.:

Najgore kože dobiva iz Bosne.. Dobiva I. 12,5%, II. 50%, III. 20%, IV. 17,5%, sa ovim uzrocima oštećivanja: ugrk 20%, trnci 2%, zarezotine 38%, štete od češagije 20%, nabori radi ugojenosti 1%, mokraće i izmetine 6%, molci 9%, krpelji 1%, šuga 3%, trulež ili vrenje 15%, mrlje od soli 2%.

Prijedlog: potrebno bi bilo nabaviti strojeve za skidanje odnosno svlačenje kože, koji bi se postavili u gradskim klaonicama već prema količini koje se u toj klaonici kolju. Ove strojeve morali bi nabaviti i mesarski obrtnici za skidanje telećih koža, koje se na klaonici ne skidaju. Trebalo bi takodjer izdati upute kako se ima postupati kod konzerviranja kože. Naročito strogo valjalo bi to provesti u Bosni, gdje se veoma malo pazi. Svim trgovcima i obrtnicima koji se bave prodajom, kupnjom ili bilo kakovim rukovanjem sirovom kožom morala bi se omogućiti lakša nabavka industrijske soli. U tu svrhu bilo bi nužno potrebno, da sve prodavaonice soli na veliko imadu na skladištu industrijsku sol.

Obćenito moglo bi se reći da o kakvoći sirove kože nitko ne vodi brigu. Na koži se ostavlja suviše mesa i drugih stvari, koje na nju ne spadaju. Njih preradjivač ne bi trebao trpjeti u svojem kalu, već bi to po svim pravilima morao snositi mesar, kojemu se i na takove dijelove dozvoljava kalo. Od cijele proizvodnje mesa ostaje na koži upotrebljivog mesa sigurno 0,25% a možda i više, jer je koža redovno skuplja od mesa, pa se na taj način povisuje problem prehrane. Sve industrije mesnih proizvoda trebale bi odmah nabaviti strojeve za skidanje kože, jer poglavito iz ovakovih tvornica dolaze loše izradjene kože.

Nadalje je potrebno zabraniti svako rukovanje sirovom kožom nestručnim osobama, koje imadu pred očima samo materijalnu korist i koje se ne obaziru na to kakova je koža i u koju svrhu će se moći upotrijebiti. U protivnom se kakvoća ne će moći poboljšati.

M. iz V.:

Najgore kože dobiva iz Krapine, Križevaca, a dijelom iz Varaždina. Najveće greške su zarezotine.

Predlaže da se sabiranje koža povjeri mesarskim zadrugama, a tamo gdje ih nema, treba ih osnovati. Pokazalo se da mesarske zadruge u Zagrebu, Bjelovaru, Sušaku i drugdje stalno imadu najbolje skidane sirove kože bez zarezotina i dobro konzervirane kože.

U manjim mjestima moralo bi se sabiranje kože povjeriti samo jednom sposobnom trgovcu. Tamo gdje imade više trgovaca nastoji svaki da dobije čim više koža i radi toga preuzima kože i sa zarezotinama i uobće ne utiče na mesare, da skidaju kože posvete potrebnu pažnju.

Uglavnom se podaci svih učesnika ankete podudaraju. Prema tim podatcima odpadaju na pojedine uzroke oštećivanja koće u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj prosječno slijedeći postotci:

ugrk 22%, trnci 3%, zarezotine 20%, šteta od češagije 1%, nabori uslijed ugojenosti 4%, štete od mokraće i balege 12%, štete od moljaca 8%, od krpelja 7%, od šuge 4%, radi terulenja i vrenja 12%, radi mrlja od soli 7%.

Postotci kakvoće kože su slijedeći (prosječne vrijednosti)

	I	II	III	IV
Goveđa koža	46%	24%	18%	12%
Teleća „	55%	23%	10%	12%
Konjska „	50%	24%	16%	10%

Jasno je da gornje brojke predstavljaju prosječne i samo približne vrijednosti, ali nam ipak daju jedan pregled. **Iz svega toga vidimo, da sekciju za suzbijanje oštećivanja kože čeka velik posao. Taj posao može biti uspješno obavljen samo onda ako svi oni koji obzirom na svoj položaj mogu pružiti bilo kakvu pomoć, zdušno surađuju sa sekcijom.**

Skidanje kože od goveda

Nakon što je govedo ubijeno pomoću Schermer-ove sprave, ono *pada ne desnu stranu tijela.* Klanje, odnosno puštanje krvi obavlja se tako, da se koža proreže u *stražnjoj trećini dolnje strane vrata* u duljini od po prilici 20 cm, prorežu se krvni sudovi i ispusti krv.

Kroz nos se provuče kuka i *glava digne* dizalicom do visine cca 1 m. Zatim se proreže koža od sredine dolnje usnice okomito do naprijed spomenutog reza za klanje. Gubica se obreže te se od sredine nosa koža proreže sredinom glave do između rogova. Počev od gubice skida se koža lijeve i desne strane lica preko ušiju do rogova. Lijeva strana lica *prebaci* se preko *lijevog,* a desna strana kože lica preko *desnog roga.* Zatim se sjekirom rogovi odbiju od kosti glave tako, da ostane jedan rog sa uhom na jednoj strani kože, a drugi rog sa uhom na drugoj strani kože glave. (Vidi sliku br. 1).

Sl. br. 1.

Sl. br. 2

Kad je tako *glava oslobođena od kože,* odreže se od vrata i ostane visjeti na dizalici dok tijelo sa vratom leži na podu (slika br. 2). Koža se nakon toga na stražnjoj strani kičice prednje i stražnje desne noge popreko proreže. Na tome se mjestu zakvače klinom u papak obje noge i pritegnu zajedno. *Tijelo se digne* vitlom tako visoko, da leži na leđima. *Desne noge su vitlom napete.* Lijeve slobodne noge povuku svojom težinom cijeli trup na lijevo tako, da konačno životinja legne na lijevi bok. Sada se proreže koža od stražnjeg kraja reza za klanje po sredini kroz vrat, prsa, pa preko pupka kroz trbuh sve do šupka. *Time se dobije glavni trbušni rez kroz čitavu kožu* (sl. br. 3).

Sl. br. 3

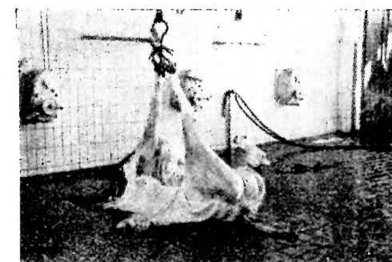
Sl. br. 4

Sl. br. 5

Sl. br. 6

Sl. br. 7

Zatim se proreže koža oko cijele kičice na *lijevoj stražnjoj nozi.* Da noga ne bude ukočena, proreže se podjedno na tom mjestu i tetiva. Potom se proreže koža od kičice sredinom stražnje strane noge do skočnog zgloba i onda se počevši od kičice skine čitava koža sve do skočnog zgloba.

Iza toga prelazi se na skidanje kože *lijeve prednje noge.* Proreže se koža oko cijele kičice, učini se okomiti rez na prednjoj strani

noge od sredine kičice do prednjeg koljena, pa se zatim skine čitava koža sve do prednjeg koljena.

Počevši od prstiju, skida se koža nakon toga na *lijevoj strani* dugim rezovima i duboko, dokle je god moguće preko trbuha, sve više prema stražnjoj strani tijela pa do šupka (sl. br. 4).

Prelazi se *desnoj prednjoj nozi.* Koža se proreže oko kičice i učini se okomiti rez od kičice preko prednjeg koljena kroz čitavu nogu, te prelazeći prema unutarnjoj strani noge sve do glavnog trbušnog reza. Sada se skida koža s nutarnje strane te prednje noge, počam od kičice i oslobađa se nutarnje strane sve do prsiju. Nastavlja se skidanje kože od prsiju dugim i dubokim rezovima preko trbuha, pa sve do stražnje noge.

Sl. br. 8

Sl. br. 9

Zatim se odreže kičica *desne stražnje noge* i napravi rez sa stražnje strane od kičice preko skočnog zgloba i dalje, prelazeći sve više prema nutarnjoj strani noge (sl. br. 5), sve do glavnog trbušnog reza. Odavde se sada skida koža po nutarnjoj strani noge sve do kičice. Nastavlja se skidanje kože od kičice iz vanjske strane noge, oslobodi se cijela stražnja noga, i dubokim rezovima skida koža preko trbuha sve do prednje noge. Dalje se uslijed položaja goveda ne može (sl. br. 6).

Zatim se počinje skidati koža *od prsiju desne strane* i skine cijela koža vanjske strane *desne prednje noge* sve do kičice. *Time su obje desne noge oslobođene od kože* (sl. br. 7).

Prelazi se na skidanje kože *lijeve prednje noge.* Pomoćnik nogu nategne, a onda se produlji rez od prednjeg koljena, prelazeći prema nutarnjoj strani noge sve do glavnog trbušnog reza, odakle se ujedno skine koža iz nutarnje strane sve do lakta. Potom se skida koža od prednjeg koljena dubokim rezovima s vanjske strane noge i oslobađa se kože čitava prednja lijeva noga zajedno sa lopaticom (sl. br. 8).

Nakon toga pomoćnik *nategne lijevu stražnju nogu,* nastavi se rez od skočnog zgloba, nutarnjom stranom buta skida se koža prema trbuhu, sve dok se ne dođe do mjesta gdje je koža skinuta već prije, kada je skidana počevši od lijeve strane prsiju. Potom se skida koža sa vanjske strane lijevog buta dubokim rezovima preko skočnog zgloba te 2 do 3 prsta preko koljenog zgloba. Vitlo se sada

Sl. br. 10

Sl. br. 11

Sl. br. 12

Sl. br. 13

malo popusti, govedo se *nakloni na desnu stranu.* Jedan pomoćnik nategne kožu kod prednje strane. Drugi nategne stražnju nogu i sa *tupom stranom sjekire* odbije kožu prednje strane (sl. br. 9). Zatim pomoćnik nategne kožu kod stražnje strane, pa se i ovdje odbije koža do kuka, tako da koža još ostane samo na leđnoj strani. Oslobodivši od dizalice desnu stražnju nogu, učini se to isto i *na desnoj strani.*

Iza toga prorežu se noge u prednjem koljenom te skočnom zglobu i time je čitav komad oslobođen od vitla (sl. br. 10).

Prsna kost rasječe se po sredini, a zatim se komad »r a z-š o l a« (odijele se m. gracilis).

Pomoću kuka, provučenih ispod ahilove tetive kod skočnog zgloba, rašireni se komad vitlom podigne (sl. br. 11). Koža repa proreže se od šupka pa do polovice repa. Zatim se, počevši od šupka, skida koža sa lijeve strane dubokim rezovima sve do vrata, a potom isto tako i sa desne strane (sl. br. 12).

Koža se sada drži još samo na repu i na vratu (sl. br. 13).

Poslije toga povuče se koža sa repa sve do polovice repa. Tu se rep odreže i on ostane na koži.

Utroba i pluća se izvade, te se komad kroz kralježnicu prosiječe na dvije polovice. Zatim se skida koža sa vrata, počevši od lijeve strane prema desnoj sve do kraja vrata. — Time je čitava koža skinuta.

Dr. V e r n i k, Zagreb

P r i m j e d b a: **Molimo svu gg. veterinare i mesarske obrtnike, da gornji način skidanja kože iskušaju, te da nam hitno dostave svoje primjedbe. Na osnovu toga iskustva izdat će se propisnik za skidanje kože. U koliko ne bi bilo primjedbi, smatrat ćemo gornji način najboljim.**

Oštećivanja kože u Njemačkoj

U Njemačkoj je bilo u godini 1938 štete od zarezotina 14.2% odnosno 13 milijuna kilograma kože, te je šteta iznosila 480.000 RM (Kn 9,600.000).

U istoj godini raspisala je vlada natječaj za najbolji način suzbijanja govedjeg štrka, jer se izračunalo, da taj nametnik učini godišnju štetu u njemačkoj poljoprivredi za oko 90 milijuna RM (1800 milijuna Kn) i u njemačkom kožarskom veleobrtu za oko 9 milijuna RM (180 milijuna Kn).

Štete zbog neispravnog konzerviranja

(Iz uputa n j e m a č k e z a j e d n i c e z a k o ž u u saradnji sa »Kaiser Wilhelm Institutom za kožarski znanstveni rad u Dresdenu).

Kožu treba konzervirati *odmah nakon klanja*, ali tek *pošto se ohladila.* Ako se konzervira koža u *toplom* stanju *pospješuje se time trulež*, množenje klica, koje prouzrokuju trulenje. U Njemačkoj se provodi konzerviranje skoro isključivo p u t e m s o l j e n j a. Kožu treba soliti *najpažljivije.* Prije svega ne smije se *štediti sa soli*, već treba uzeti *dovoljnu količinu*, i to: kod telećih koža 40—50% težine same kože. Kod goveđih koža uzima se soli oko 30—40% težine prijesne kože, jer u njoj ima manje vode. Upotrebljena sol mora biti *čista.* Nečistoća ili nepoželjne primjese kemijske naravi mnogo *umanjuju vrijednost soli.* Sol koja je već jedanput upotrebljavana *ne smije se* ni pod kojim okolnostima *drugi put upotrebljavati* za soljenje koža. Upotrebljena sol sadržaje pored nečistoće prije svega kožne čestice i imade u sebi mnoštvo klica koje prouzrokuje trulenje.

Osim toga mora sol biti *suha* i treba imati *posebnu veličinu čestica. Previše sitna sol* nije dobra, jer prebrzo izvlači iz kože vodu, te sprječava dalnje ulaženje soli u kožu. *Pregruba sol* takodjer nije dobra, jer se previše sporo rastapa te postoji opasnost oštećenja kože od čestica soli. Kao *sredstva za denaturiranje* smiju se dodavati samo ona sredstva, koja kožu ne kvare i koja ne djeluju štetno na proces štave. Za teleće kože ne smije se uzeti dodatak (0,25%) petroleja, koji inače za goveđe kože nije štetan. Za teleće kože smije se dodatak od 0,1% petroleja uzeti samo po odobrenju državnih vlasti. Uostalom za teleće kože preporučuje se protiv oštećivanja od bakterija sol sa dodatkom sode, dakle primjesom od 2% kalcinirane bezvodne sode, odnosno 5% kristalne sode kojoj se osim toga dodaje 1% naftalina.

Uslijed neispravnog konzerviranja stvaraju se od soli *mrlje*, žuto-smedje ili crveno,ljubičaste boje, a posljedica toga je *brzo trulenje* koje svršava sa potpunim uništenjem kože. Naročito lako se kvare glave i to poradi veće debljine i mesa, koje se nalazi na njoj, pa se od tog mjesta širi trulež na cijelu kožu. S toga razloga *treba glavu naročito dobro osoliti.*

Način *čuvanja soljenje kože* je također od velike važnosti. Skoro svako poduzeće ima za to svoju metodu. Jedan način soljenja je da se kože slažu ovako: prva sa dlakom dolje i mesnatom stranom gore, a druga koža sa mesnatom stranom dolje i dlakavom stranom gore, dakle m e s o n a m e s o. Taj način ima prednost da mesnata strana ostane m n o g o s v j e t l i j a. S druge strane ovim načinom dolazi često do infekcije, a proces trulenja lako se širi od jedne kože na drugu. Druga metoda bila bi, da se soli tako, da prva koža leži s dlakavom stranom dolje i mesnatom stranom gore, a druga koža isto dlakavom stranom dolje i mesnatom stranom gore. Dakle d l a k e n a m e s o.

Nije svejedno kakovu *podlogu* upotrebljavamo za soljenje kože. Može se upotrijebiti nešto povišena drvena podloga, koja se naginje na dvije ili sve četiri strane ili pak podloga iz betona, koja pada na jednu ili dvije strane. Kad koža leži izravno na podu t. j. na ravnoj podlozi, postanu one kože koje leže u solnoj vodi izcjeđenoj iz koža, sasvim mokre. Zbog toga lako trunu. Moramo, dakle, stvoriti mogućnost z a o t i c a n j e s o l n e v o d e tako, da podlogu smjestimo n a k o s o.

Veoma važan za pravilno konzerviranje kože je *smještaj prostorija*, t. j. važna je temperatura i stepen vlažnosti. Prostorija ne smije imati p o l o ž a j p r e m a j u g u, ne smije u njoj biti p r o p u h ni i z r a v n o s u n č a n o s v j e t l o, a ni p r e v i š e v l a g e. Ljeti treba prostorije z a m r a č i t i mazanjem prozora modrom bojom. Prostorije moraju inače biti z r a č n e, kako se kože ne bi mogle pokvariti. Naročito je važno da zidovi budu iz takovog materijala, da ih se l a k o m o ž e o p r a t i. Drvena podloga može se lako oprati

(izribati) vrućom sodom. Strogo je zabranjen dodir kožnog materijala sa kovinama, naročito željezom radi opasnosti stvaranja mrlja od hrđe.

Upravljamo li se prema ovim pravilima, dobit ćemo uvjek dobar jednoličan materijal, a štete na koži bit će veoma rijetke. Svaki neka ima pred očima da najmanja mrlja na koži vodi poslije strojenja do nezgodnih i nepoželjnih posljedica i to tim više što se danas koža mnogo bojadiše. Trulež kvari kožu veoma jako, te se poslije procesa štave vide sve počinjene grijeśke.

Kod prijevoza konzervirane kože mora se takodjer paziti da koža ne bi došla svojom mesnatom stranom u dodir sa željeznim predmetima. Prijevozna sredstva moraju biti prozračena i ne smiju biti previše topla.

R. G.

Važnost šišarke u kožarskoj privredi

Od biljnih štavila, koja se upotrebljavaju u kožarskoj privredi, *šišarka* ili *šiška* zauzima jedno od n a j v a ž n i j i h m j e s t a. Šišarka (šišarica) je zakržljali plod hrastove žirne čašice ili zakržljali komad mladih grančica raznih vrsti hrasta (n. pr. *Quercus infectoria)* i nastaje uslijed uboda šiškare (Cynips vrsta) jedne vrsti ose. Ubodom ose mjesto poprima sasvim novi i *veći oblik* sa više izraslina. Ubodom raznih vrsta cynips-a u razne vrsti hrasta dobivamo razne šiške: ugarske, istarske, slavonske, njemačke itd.

Glavna sadržina šišarke jest smjesa raznih optički aktivnih pentagalata: g a l u s o v e t r j e s l o v i n e 25—70% (p r e m a v r s t i) galusove kiseline 3%, elagne, digalusove i metildigalusove kiseline 3%, glikoze 3%, ciklogalifarne kiseline, škroba i malo eteričnog ulja. (Po Vrgoču).

U jesensko doba odpada šišarka sa drveta pa ju treba *sakupljati i sušiti.*

Sakupljanje šišarke u rodnim krajevima predstavlja dragocjeni *prihod* naročito *siromašnom pučanstvu.* Radi velike potrebe šišarke u kožarskoj privredi, preporuča se svima, da šišarku sakupljaju te mjesnim trgovcima prodaju, kako bi se mogla privesti na korist naše domaće privrede.

Napominje se, da treba šišarku *sakupljati prije jesenskih kiša,* jer nakvašena šišarka postaje bezvrijedna.

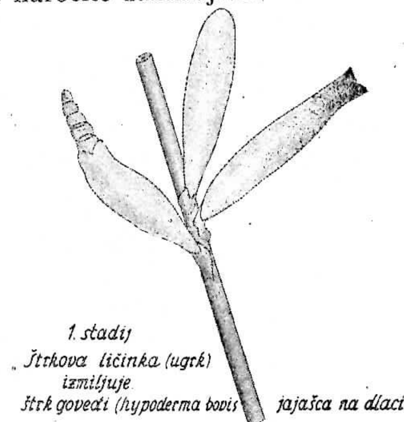
Dakle sakupljajte šišarku.

Edo Kunst

Borba protiv ugrka

Na zadnjoj skupštini »Ureda za znanost« nacionalsocijalističko udruženje docenata Veterinarske visoke škole u Hannoveru tretiralo je kao jedinu točku dnevnog reda *»Borbu protiv govedjeg štrka«.* Iznešeni su rezultati trogodišnje suradnje triju zavoda ove visoke ustanove.

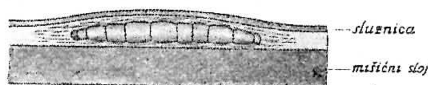
Osobito su važni bili podaci *o biologiji i suzbijanju govedjeg štrka* kao i izpitivanju raznih *preparata za liečenje oboljelih životinja.* Budući da je baš za sadašnje vrieme osobito važno suzbijanje štetočina, koje kvare kvalitet kože, to su i rezultati iznešeni na tom kongresu i za nas naročito zanimljivi.

O biologiji govedjeg štrka govorio je prof. Schmid. **Najnovija iztraživanja o tom pitanju pokazala su, da se ličinka goveđeg štrka** Hypoderma bovis i H. lineatum različito ponašaju u tielu. Prema današnjem stanju nauke njihova je biologija ova: imade dvie vrsti govedjeg štrka *(Hypoderma bovis i Hypoderma lineatum).* Obje vrste izležu svoja jajašca na dlake goveda (Hypoderma bovis pojedinačno, H. lineatum do 15 komada na jednu dlaku). Iz jajašca izležu se ličinke, koje prodiru kroz kožu i dolaze konačno pod kožu na **hrbtu gdje stvaraju ugrk. Tom prilikom idu ličinke Hypoderma** bovis uzduž živčanih pruga sve do vertebralnog kanala, a od ovog mjesta kroz muskulaturu do mjesta ispod kože. Ličinke od Hypoderma lineatum idu do jednjaka i tek od toga mjesta dospiju do mjesta **izpod kože hrbta, gdje stvaraju ugrke. *Ličinke od h. lineatum dolaze pod kožu hrbta mnogo prie nego ličinke h. bovis.*** Iz toga razloga možemo njihove ugrke liečenjem uništiti još prije početka izpaše. Ličinke druge vrsti (H. bovis) vidimo međutim skoro cielo ljeto. Ukoliko se dakle borba protiv ugrka ne ponovi, to se ovaj nametnik drži uviek na jednakoj visini zaraženosti (jedan štrk izleže do 500 jajašca). U zemljama gdje se goveđi štrk sustavno suzbija, opaža se vremenom pad postotka zaraženosti ovim nametnicima.

Što se tiče načina *suzbijanja ugrka*, odnosno govedeg štrka, to uspjesi danas niesu još zadovoljavajući i to uzprkos veoma dobrih liekova i metoda suzbijanja. Svakako uspie se uništiti sve nametnike, koji se na dan liečenja nalaze izpod kože. No oni, koji su još u unutrašnjosti tiela, niesu obuhvaćeni liečenjem, odnosno mjerama suzbijanja. Iz toga razloga moramo liečenje *ponoviti 2—3 puta* u dovoljno dugim razmacima. To nije lako provesti, dielom radi velikih troškova, dielom pak poradi raznih drugih čisto tehničkih potežkoća.

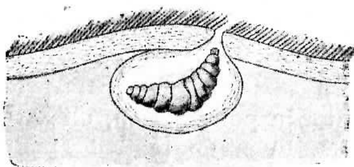
2. stadij
Ličinka govedeg štrka utaložena ispod vanjske površine sluznice jednjaka (oesophagus).

Prof. Goetze u Hannoveru predlaže sliedeće naročito važne mjere:

1.) *Organizaciju pokretne stojnice* koja omogućuje iztiskivanje ličinka i ugrka na samoj paši odnosno izvan staja.

3. stadij
Ličinka govedeg štrka u usmi kože na hrptu.

cca 4 x narav. veličina

2.) *Nastavljanje sa pokusima za uništavanje ličinka unutar organizma* za to pogodnim sredstvima. No sva *terapija* za sada *nije dala zadovoljavajuće rezultate.* Pokusi su vršeni sa preparatima *rotenona* i *kloriranih ugljikovodika* ali bez konačnog uzpjeha. U Americi je izproban *phenothiazin* za ove svrhe, te je dao navodno odlične rezultate. Svakako je jasno, da rješenje suzbijanja ličinka putem iztiskivanja na ugrku (externa therapija) ili nutarnje dielovanje protiv ličinki (interna therapija) koje se nalaze još u tielu može dati pravi rezultat samo u kombinaciji jednog i drugog postupka.

3.) *Mjere sprječavanja zaraženja sa govedim štrkom* su veoma težko provedive. Tu je mjerodavna činjenica da su mlada goveda (od 1½ do 2½ godine), koja dolaze prvi put ili drugi put na pašu, naročito podesna za ličinke. Uviek pomažu uglavnom mlade životinje govedem štrku u razvoju, te nose ličinke u sebi kroz cielu zimu, i tako su glavni krivci za uzpješan razvoj parazita.

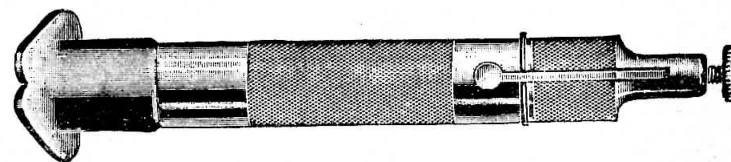
Sprava za ubijanje goveda po Schermer-u
(Bolzenschussapparat)

Ubijanje rogatog blaga mora se u današnje doba i u malim klaonicama obavljati *jedino pomoću prokušane Schermer-ove sprave* ili kojeg drugog sličnog »B o l z e n s c h u s s a p p a r a t a«.

Rukovanje ovom spravom, iako je vrlo jednostavno, mora se po mogućnosti ipak povjerovati i z k u s n o m i o d v a ž n o m č o v j e k u (u Gradskoj klaonici u Zagrebu rukuje Schermer-ovom spravom stalni radnik Gradske klaonice), koji prije svega imade

potrebnu vještinu, a onda, koji se ne boji blaščeta. Goveče mora biti vezano oko vrata kod mjesta za klanje. Nakon što se nategne pero radnik pristupi pred goveče, lijevom rukom uhvati za desni rog, a

desnom rukom pritisne aparat čvrsto na sredinu čela i odapne kokot. Djelovanjem eksploziva u kapici izbaci se »Schussbolzen« iz cijevi, p r o b i j e č e o n u k o s t, i r a z m r s k a m o z a k. Djelovanjem čvrstog pera u aparatu vraća se Schussbolzen natrag u svoju cijev. U tom trenutku goveče pada, a mesar koji stoji blaščetu s lijeve strane treba u isti čas *blašče gurnuti tako da ono padne na desnu stranu tijela.*

Iza toga odveže se lanac kojim je goveče vezano i prilazi se klanju, odnosno iskrvarenju.

Schermer-ovu spravu treba s t a l n o n a d z i r a t i i p o d r ž a v a t i u r e d u p o s t r u č n j a k u ili bar po osobi kojoj će biti povjerena i koja će osoba predhodno biti točno upućena u sastav sprave, njegovo čišćenje, mazanje itd.

Dr. L. Vernik.

PROTUPROPISNA PRODAJA SIROVE KOŽE

U mjesecu svibnju o. g. pod br. 626/7-41 razaslala je Zajednica svim trgovcima sirovom kožom i svim kožarskim veleobrtnicima sliedeu okružnicu:

Upozoravaju se trgovci sirovom kožom, da prilikom prodaje sirove kože na temelju ovostranih doznaka **smiju prodati samo one količine sirove** kože, koje su na doznaci označene. Razlika prodanog viška ili manjka smie biti **najviše 10%.** U koliko pojedini trgovci postupe protivno, smatrat će se prodaja viška protupropisnom prodajom, koja povlači **zakonske posljedice.**

Na prednje se upozoravaju i prerađivači sirove kože s tim ,da se i kupnja sirove kože bez odobrenja Zajednice smatra protupropisnom i povlači kao takova zakonske posljedice.

Istovremeno Zajednica napominje, da stanoviti dio njenih članova još **nije uplatio propisani doprinos za registraciju.** Radi toga se tangirani upozoravaju, da ovu dužnost **odmah izvrše** i time uklone moguće zaprieke u njihovom dalnjem poslovanju.

NADZOR NAD PRIKUPLJANJEM SIROVE KOŽE

Zajednica za kožu razaslala je u prvoj polovici mjeseca kolovoza svima trgovcima sirove kože tiskanice na kojima će u buduće prijavljivati zalihe sirove kože. Trgovci su zalihe već i do sada prijavljivali. Kao novost pridolazi, da će trgovci na tim tiskanicama javljati i točne podatke od koga su kožu nabavili. Uglavnom trgovci dobivaju sirovu kožu od mesarskih obrtnika, a o količinama kože kod mesarskih obrtnika postoje točni podatci na klaonicama. Na taj način Zajednica će biti u mogućnosti točno nadzirati promet sirove kože i spriečiti nezakonitu trgovinu sirovom kožom.

Imajući ovako uvid u promet sirovom kožom, Zajednica će upotriebiti sva sredstva, koja joj stoje na raspoloženju, da uvede podpuni red.

SITNA KOŽA POD NADZOROM ZAJEDNICE ZA KOŽU

Odlukom ministarstva za obrt, veleobrt i trgovinu od 12. rujna 1941. broj 45.039, stavljena je pod nadzor Zajednice za kožu i sitna koža tako, da se od sada poslovanje Zajednice proteže i na unutarnji promet sirovom i izradjenom sitnom kožom. Svi propisi naredbe sa zakonskom snagom o poslovanju kožarske struke, koji se odnose na sirovu kožu primjenjuju se analogno i na sitnu kožu.

Trgovci sitnom kožom, koji do sada još nisu kod Zajednice registrirani kao trgovci sirovom kožom, dužni su do konca ovoga mjeseca zatražiti registraciju. U tu svrhu poslat će Zajednici ovjerovljeni prijepis svog ovlašćenja, koji Zajednica pridržava. Nadalje su trgovci dužni svakog prvog u mjesecu Zajednici prijaviti sve zalihe sitne kože. U prijavi treba posebno istaknuti: janjeće (kg), ovčje (kg), kavlak (kom.), jareće (kom.) dviske (Heberling) (kom.), kozje (kg) kože.

Prva prijava ima uslijediti od 1.—3. listopada o. g.

Stavljanjem sitne kože pod nadzor prestaje slobodni promet i tih koža. Sve osobe i ustanove, koje posjeduju sitne kože, dužni su prijesne u roku od 3 dana a suhe nakon osušenja prodati ovlašćenom i po Zajednici registriranom trgovcu odnosno sakupljaču. Sakupljači su dužni u što kraćem roku kože prodati trgovcima. Trgovci dužni su kožu prodavati isključivo samo po odredbama Zajednice.

Umoljavaju se kotarske oblasti i gradska poglavarstva da prednje na uobičajeni način objave na svom području, a privredne komore se mole, da o tome obavijeste sve članove.

Glavni i odgovorni urednik: Ing. Edmund Mihelić, Jelačićev trg 12. — Vlastnik: Zajednica za kožu, Zagreb, Jelačićev trg 12, brzoglas 24.477. — Tiskara »Merkantile«, Jutriša i Sedmak, Zagreb, Ilica 35. — Za tiskaru odgovara Vjekoslav Sedmak.

ANILOKEMIKA k. d.

ZAGREB, Svačićev trg 6

Brzoglas 23-655 seria brzojavni naslov:

ANILOKEMIKA

Dobavlja sa svojih skladišta u Zagrebu, Osjeku i Sarajevu:

Anilinske boje
Sredstva za štavljenje
Sintetična sredstva za štavljenje
Kemikalije za kožarski obrt

»UNION«

TVORNICA KOŽA

Dragutin Jauk, Karlovac

BRZOGLAS BR. **34**

Proizvađa sve vrsti kromovih finih koža, kao i đonsku te ostalu masnu robu.

„CUTRILIN“

KEMIČKA TVORNICA

Zagreb

Selska cesta 26

Brzoglas 32-66

AND. JAKIL

tvornica koža i cipela d. d.

KARLOVAC